

حبس بدهکار بخاطر عدم پرداخت بدهی از نظر حقوقی، مالی و اقتصادی

حجت رفیعی پور

www.ketab.ir

سرشناسه

: رفیعی پور، حجت، ۱۳۴۶ -

عنوان و نام پدید آورندگان

: حبس بدهکار بخاطر عدم پرداخت بدهی از نظر حقوقی، مالی و اقتصادی - حجت رفیعی پور

مشخصات نشر

: اصفهان : برکه ی نور ، ۱۴۰۳

مشخصات ظاهری

: ۱۵۰ ص

شابک

: ۹۷۸-۶۲۲-۸۴۳۷-۲۸-۶

وضعیت فهرست نویسی

: فیا

یادداشت

: کتابنامه

موضوع

: بدهکاران و بستانکاران (فقه) - ایران زندان - قوانین و مقررات

رده بندی کنگره

: BP۱۹۸/۷ ب۴

رده بندی دیویی

: ۲۹۷/۳۷۲

شماره کتابشناسی ملی

: ۹۷۰۲۲۸۵

انتشارات برکه نور

عنوان: حبس بدهکار بخاطر عدم پرداخت بدهی از نظر حقوقی، مالی و اقتصادی

نویسنده: حجت رفیعی پور

ناشر: برکه نور

تعداد صفحات: ۱۵۰ ص

نوبت چاپ: اول - تیراژ: ۵۰۰

سال چاپ: ۱۴۰۳

قیمت: ۲۲۵.۰۰۰ تومان

آدرس مرکز پخش: اصفهان خیابان میرزا طاهر شرقی، نبش کوچه شماره ۲۸

انتشارات برکه نور

شماره تماس: ۰۳۱-۳۷۷۳۷۲۱۵ * ۰۹۱۳۱۲۶۹۶۲۳

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

۱۱.....	چکیده
۱۵.....	مقدمه

فصل اول

(کلیات و مفاهیم)

۲۱.....	۱-۱ بیان موضوع و انگیزه انتخاب
۲۲.....	۱-۱-۱ تعریف و مفهوم حبس
۲۲.....	۱-۱-۱-۱ مفهوم لغوی حبس
۲۳.....	۱-۱-۱-۲ مفهوم اصطلاحی حبس
۲۴.....	۱-۱-۲ واژه های معادل حبس
۲۵.....	۱-۲-۱-۱ سجن
۲۶.....	۱-۲-۱-۲ حصر
۲۷.....	۱-۲-۱-۳ امساک
۲۷.....	۱-۲-۱-۴ اثبات
۲۸.....	حبس بدهکار بخاطر عدم پرداخت بدهی از نظر حقوقی:
۲۸.....	۱. مبانی قانونی
۲۹.....	۲. تضاد با حقوق بشر

۳. رویه قضایی ۲۹
۴. اثرات اجتماعی و اقتصادی ۳۰
- حبس بدهکار بخاطر عدم پرداخت بدهی از نظر مالی: ۳۰
۱. تاثیر بر بدهکار ۳۰
۲. تاثیر بر طلبکار ۳۱
۳. تاثیر بر اقتصاد کلی ۳۱
۴. گزینه‌های جایگزین ۳۲
- حبس بدهکار بخاطر عدم پرداخت بدهی از نظر اقتصادی: ۳۳
۱. تاثیر بر نیروی کار و بهره‌وری اقتصادی ۳۳
۲. هزینه‌های نگهداری در زندان ۳۳
۳. تاثیر بر خانواده‌ها و جامعه ۳۴
۴. تاثیر بر سیستم مالی و اعتباری ۳۴
۵. راهکارهای جایگزین اقتصادی ۳۴
- ۱-۱-۳ تعریف و مفهوم بدهکار ۳۵
- ۱-۱-۳-۱ مفهوم لغوی بدهکار ۳۵
- ۱-۱-۳-۲ مفهوم اصطلاحی بدهکار ۳۶
- ۱-۱-۳-۳ مفهوم حبس مدیون (بدهکار) ۳۶
- اقسام زندان و اقسام بدهکار ۳۶
- ۱-۲-۱ انواع زندان در اسلام ۳۶
- ۱-۲-۱-۱ زندان احتیاطی ۳۷
- ۱-۲-۱-۲ زندان اکتشافی ۳۷
- ۱-۲-۱-۳ زندان حقوقی (مدد کننده) ۳۸
- ۱-۲-۱-۴ زندان کیفری ۳۸
- ۱-۲-۲ اقسام مدیون (بدهکار) ۳۹

۳۹.....	مدیون موسر.....
۴۰.....	۲-۲-۲-۱ معسر مطلق.....
۴۰.....	۳-۲-۲-۱ معسر نسبی.....
۴۱.....	۱-۳-۲-۲-۱ تعیین میزان قسط برای مدیون.....
۴۲.....	۴-۲-۲-۱ مجهول الحال.....
۴۲.....	۳-۲-۱ از منظر فقها اصل بر عسر است یا یسر.....
۴۵.....	۴-۲-۱ بررسی موضوع از منظر قانون.....
۴۵.....	تاریخچه زندان در اسلام.....
۴۵.....	۱-۳-۱ پیدایش زندان در اسلام.....
۴۷.....	۲-۳-۱ تحولات صدر اسلام در مورد زندان.....
۵۰.....	۳-۳-۱ مشروعیت حبس در اسلام.....
۵۰.....	۱-۳-۳-۱ مشروعیت حبس از دیدگاه قرآن.....
۵۳.....	۲-۳-۳-۱ مشروعیت حبس از دیدگاه سنت.....
۵۵.....	۳-۳-۳-۱ مشروعیت حبس از دیدگان از دیدگاه عقل.....
۵۶.....	۴-۳-۳-۱ مشروعیت حبس از دیدگاه اجماع.....

فصل دوم

(بدهکاری و علل آن)

۶۱.....	مقدمه.....
۶۲.....	بررسی علل بدهکار.....
۶۳.....	افلاس.....
۶۳.....	۱-۱-۲ مفهوم افلاس.....
۶۳.....	۱-۱-۱-۲ مفهوم لغوی.....
۶۳.....	۲-۱-۱-۲ مفهوم اصطلاحی.....

۶۴.....	۲-۱-۲ مفهوم مُفلس
۶۴.....	۱-۲-۱-۲ مفهوم لغوی مُفلس
۶۵.....	۲-۲-۱-۲ مفهوم اصطلاحی مُفلس
۶۶.....	۳-۲-۱-۲ مفهوم مُفلس
۶۶.....	۳-۱-۲ شرایط تحقق افلاس
۶۸.....	۳-۳-۱-۲ قصور اموال از دیون
۶۹.....	۴-۳-۱-۲ در خواست طلبکاران
۷۱.....	اعسار
۷۱.....	۱-۲-۲ مفهوم اعسار
۷۱.....	۱-۱-۲-۲ مفهوم لغوی اعسار
۷۲.....	۲-۱-۲-۲ مفهوم اصطلاحی اعسار
۷۲.....	۱-۲-۱-۲-۲ مفهوم حقوقی
۷۳.....	۲-۲-۱-۲-۲ مفهوم فقهی
۷۴.....	۳-۱-۲-۲ شرایط تحقق اعسار
۷۴.....	۲-۲-۲ تفاوت اعسار با افلاس

فصل سوم

(مبانی مشروعیت حبس بدهکار در فقه و حقوق)

۷۷.....	مقدمه
۷۷.....	مبانی فقهی اعسار
۷۷.....	۱-۱-۳ اعسار از دیدگاه قرآن و روایات
۸۱.....	۲-۱-۳ اعسار از دیدگاه فقها
۸۱.....	۱-۲-۱-۳ امامیه
۸۷.....	۲-۲-۱-۳ عامه

۹۰.....	احکام حبس معسر در اسلام و حقوق موضوعه
۹۰.....	۱-۲-۳ مدت حبس
۹۲.....	۲-۲-۳ چگونگی اعمال کیفر حبس در مورد معسر
۹۲.....	۱-۲-۲-۳ متون اسلامی
۹۵.....	۲-۲-۲-۳ حقوق موضوعه
۹۵.....	(قوانین مربوط به اعسار)
۹۷.....	قانون نحوه اجرای محکومیت های مالی
۹۹.....	رای وحدت رویه هیات عمومی دیوان عالی کشور
۱۰۱.....	بررسی مبانی فقهی حبس بدهکار
۱۰۱.....	۱-۳-۳ بررسی ادله جواز حبس بدهکار
۱۰۲.....	۱-۱-۳-۳ ادله جواز حبس بدهکار از نظر روایات
۱۰۵.....	۲-۱-۳-۳ ادله جواز حبس بدهکار از نظر فقها
۱۰۵.....	الف - امامیه
۱۱۲.....	ب - عامه

فصل چهارم (تحلیل موضوع)

۱۱۷.....	۱-۴ محاسن حبس بدهکار
۱۱۷.....	۱-۱-۴ راهی مطمئن برای وصول محکوم علیه
۱۱۸.....	۱-۱-۴ راهی محکوم له از بلا تکلیفی
۱۱۹.....	۳-۱-۴ تعدیل در حبس بدل از جزای نقدی
۱۲۰.....	نقد و بررسی
۱۲۱.....	۲-۴ معایب حبسی بدهکار
۱۲۱.....	۱-۲-۴ جرم زایی

- ۲-۲-۴ ترغیب اعسار برای محکومین حرفه‌ای ۱۲۵
- ۳-۲-۴ بیماری محکوم علیه ۱۲۵
- نتیجه ۱۲۶
- ۴-۲-۴ مغایرت با اصل ۴۰ قانون اساسی ۱۲۶
- ۳-۴ امتیازات محکومین حبس بدل از جزای نقدی و محکومیت مالی ۱۲۸
- ۱-۳-۴ استفاده از زندان نیمه باز و باز ۱۲۸
- سرویس فقه و حقوق - حقوق اجتماعی ۱۳۱

فصل پنجم

(نتیجه گیری)

- ۵- ۱ نتیجه گیری ۱۳۷

- منابع ۱۴۳

چکیده

حبس بدهکار به خاطر عدم پرداخت بدهی از جنبه‌های حقوقی، مالی و اقتصادی یک موضوع پیچیده و چندبعدی است. در زیر به بررسی هر یک از این جنبه‌ها می‌پردازیم:

جنبه حقوقی

۱. ماهیت قانونی: در برخی کشورها، قوانین خاصی وجود دارد که به طلبکاران اجازه می‌دهد تا برای دریافت بدهی خود از دادگاه درخواست حبس بدهکار را بکنند. این قوانین معمولاً شرایط خاصی را برای اعمال این مجازات در نظر می‌گیرند تا از سوء استفاده جلوگیری شود.

۲. حقوق بشر: حبس بدهکار به دلیل عدم توانایی در پرداخت بدهی با اصول حقوق بشر، به ویژه حق آزادی و کرامت انسانی، تضاد دارد. سازمان‌های بین‌المللی مانند سازمان ملل متحد و دادگاه‌های حقوق بشر اغلب علیه حبس بدهکار به دلایل مالی موضع‌گیری کرده‌اند.

۳. روند دادرسی: اجرای حبس برای بدهکاران مستلزم طی مراحل قانونی و دادرسی عادلانه است. این شامل بررسی دقیق دلایل عدم پرداخت بدهی و توانایی مالی بدهکار می‌شود.

جنبه مالی

۱. تأثیر بر بدهکار: حبس بدهکار می‌تواند منجر به از دست دادن شغل، درآمد و توانایی بازپرداخت بدهی شود، که خود منجر به افزایش مشکلات مالی برای بدهکار و خانواده‌اش می‌شود.

۲. تأثیر بر طلبکار: اگرچه طلبکار ممکن است با این اقدام به دنبال فشار بر بدهکار برای پرداخت بدهی باشد، اما در عمل حبس معمولاً منجر به بازبایی سریع بدهی نمی‌شود و حتی ممکن است هزینه‌های بیشتری را برای طلبکار به همراه داشته باشد.

۳. بهره‌وری اقتصادی: از لحاظ اقتصادی، حبس بدهکار می‌تواند منجر به کاهش بهره‌وری اقتصادی شود، زیرا نیروی کار فعال به جای مشارکت در فعالیت‌های اقتصادی، در حبس قرار می‌گیرد.

جنبه اقتصادی

۱. هزینه‌های اجتماعی: حبس بدهکار هزینه‌های قابل توجهی برای دولت و جامعه به همراه دارد، از جمله هزینه‌های نگهداری در زندان و هزینه‌های مرتبط با سیستم قضایی.

۲. تأثیر بر سیستم بانکی و اعتباری: سیاست‌های سختگیرانه در مورد بدهی و حبس بدهکار می‌تواند منجر به کاهش تمایل افراد و کسب‌وکارها به گرفتن وام و اعتبارات شود، که این موضوع می‌تواند تأثیر منفی بر رشد اقتصادی داشته باشد.

۳. گزینه‌های جایگزین: اقتصاددانان و کارشناسان پیشنهاد می‌کنند که به جای حبس بدهکار، از روش‌های جایگزینی مانند برنامه‌های بازپرداخت تدریجی، مشاوره مالی و حمایت از کسب‌وکارها برای افزایش توانایی بازپرداخت استفاده شود.

حبس بدهکار به خاطر عدم پرداخت بدهی موضوعی است که نیازمند تعادل میان حقوق طلبکاران و بدهکاران، تأثیرات مالی و اقتصادی و رعایت حقوق بشر است. سیاست‌گذاری در این زمینه باید به گونه‌ای باشد که هم حقوق افراد حفظ شود و هم سیستم اقتصادی به طور سالم و کارآمد عمل کند.

در این کتاب که به روش کتابخانه‌ای انجام گرفته است، هدف ما بررسی و تبیین حبس بدهکار به علت عدم پرداخت بدهی از دیدگاه فقه اسلامی و حقوق می‌باشد.

مطالب ارائه شده این کتاب، در پنج فصل تدوین گردیده، که پس از بیان مقدمات لازم در فصل اول کلیات که شامل بیان موضوع و سوالات و فرضیات کتاب و اهداف و روش کار کتاب بیان شده و همچنین با توجه به موضوع کتاب ابتدا تعاریف واژگان بیان شده و پس از آن ذکر تاریخچه بحث و بیان مختصری از مشروعیت حبس در اسلام پرداخته شده و در فصل دوم بدهکاری و علل آن مطرح شده که شامل افلاس و اعسار می باشد و فصل سوم مبانی مشروعیت حبس بدهکار در فقه و حقوق بیان شده که مبانی فقهی اعسار از دیدگاه قرآن و روایات و فقههای امامیه و عامه مطرح شده و در قسمتی دیگر از آن احکام حبس معسر در اسلام و حقوق موضوعه بیان شده و در پایان این فصل بررسی ادله جواز حبس بدهکار از نظر روایات و فقهها پرداختیم، فصل چهارم تحلیل موضوع می باشد که محاسن و معایب و امتیازات محکومین حبس بدل از جزای نقدی و محکومیت مالی بیان گردیده و در فصل پنجم نتیجه گیری و طرح پیشنهادات و راهکارهایی ارائه شده است.

نتیجه کلی: حبس در نظام کیفری اسلام مجوز شرعی دارد و از نظر اسلام در صورت عدم تمکن مالی محکوم به حبس نمی گردد و تا زمان اثبات اعسار مدیون، دائن باید صبر کند تا مدیون تمکن مالی پیدا کند. و از لحاظ حقوق موضوعه نیز هر کس محکوم به پرداخت مالی به دیگری شود طبق ماده ۲ قانون نحوه اجرای محکومیت های مالی عمل می شود.

مقدمه

حبس بدهکار بخاطر عدم پرداخت بدهی از نظر حقوقی، مالی و اقتصادی در ایران، حبس بدهکار بخاطر عدم پرداخت بدهی موضوعی پیچیده با ابعاد حقوقی، مالی و اقتصادی است که در قوانین و رویه قضایی به آن پرداخته شده است.

از نظر حقوقی:

- **قانون نحوه اجرای محکومیت های مالی:** مبنای اصلی حبس بدهکار در ایران این قانون است. طبق این قانون، در صورتی که بدهکار پس از صدور حکم قطعی دادگاه و طی مراحل اجرایی، از پرداخت بدهی خود امتناع کند، طلبکار می تواند تقاضای حبس او را به دادگاه ارائه کند.

- **شرایط حبس بدهکار:** برای حبس بدهکار، شرایطی وجود دارد که باید احراز شود. از جمله این شرایط می توان به موارد زیر اشاره کرد:

- **ثابت شدن دین:** طلب باید به طور کامل و قطعی در دادگاه ثابت شده باشد.
- **عدم تمکن مالی بدهکار:** بدهکار باید از پرداخت بدهی خود ناتوان باشد.
- **عدم ارائه وثیقه یا کفیل:** بدهکار باید از ارائه وثیقه یا معرفی کفیل مناسب خودداری کند.

- **موارد استثنا:** در برخی موارد، حبس بدهکار جایز نیست. از جمله این موارد می توان به موارد زیر اشاره کرد:

- بدهی مربوط به مهریه باشد.
- بدهی مربوط به نفقه باشد.
- بدهی مربوط به دیه باشد.
- محکوم علیه بیمار یا از کار افتاده باشد.
- محکوم علیه زن باردار باشد.
- محکوم علیه دارای فرزند صغیر یا مجنون باشد.

از نظر مالی:

- حبس بدهکار به عنوان ابزار وصول مطالبات: حبس بدهکار می تواند به عنوان ابزاری برای وصول مطالبات طلبکاران تلقی شود. این امر می تواند به بازدارندگی از عدم پرداخت بدهی و تشویق بدهکاران به پرداخت تعهدات خود کمک کند.
- تأثیرات اقتصادی حبس بدهکار: حبس بدهکار می تواند تأثیرات منفی بر اقتصاد داشته باشد. این امر می تواند منجر به از دست رفتن شغل، کاهش درآمد و افزایش فقر برای بدهکار و خانواده او شود. همچنین می تواند هزینه های اضافی را به دولت برای نگهداری از زندانیان تحمیل کند.

از نظر اقتصادی:

- جایگزین های حبس: حبس بدهکار به عنوان آخرین راه حل برای وصول مطالبات باید در نظر گرفته شود. جایگزین های دیگری مانند توقیف اموال، ممنوع الخروجی و اعسار وجود دارد که می تواند به جای حبس مورد استفاده قرار گیرد.
- اصلاح نظام های وام دهی: برای کاهش تعداد بدهکارانی که به حبس ختم می شوند، باید نظام های وام دهی اصلاح شود. این امر می تواند شامل سخت

گیری بیشتر در اعطای وام، ارائه مشاوره مالی به وام گیرندگان و افزایش آگاهی از حقوق و تعهدات مربوط به بدهی باشد.

حبس بدهکار بخاطر عدم پرداخت بدهی موضوعی پیچیده با ابعاد حقوقی، مالی و اقتصادی است. باید با دقت و با در نظر گرفتن تمام جوانب به این موضوع پرداخته شود. استفاده از حبس به عنوان آخرین راه حل و یافتن جایگزین های مناسب برای آن از جمله اقداماتی است که می تواند برای کاهش مشکلات ناشی از حبس بدهکاران انجام شود.

انسان مخلوق ویژه ای است که ، با استعدادهای گوناگون خود، از سایر موجودات کاملاً متمایز است، گرایشهای گوناگون انسانی ناشی از استعدادهای خاص وجهت دهنده ای است که وی را به سوی خیر و یا شر می کشاند و سرنوشت فردی و اجتماعی و موقعیت دنیوی و اخروی اش را رقم می زند. از سوی دیگر دارای کرامت است. خداوند سبحان بنی آدم را از ابتدای خلقت مورد تکریم قرار داده و با در اختیار گذاشتن خشکی و دریا، روزی پاکیزه مقرر داشته و بدین وسیله ، آنان را بر بسیاری از موجودات برتری داده است.

از میان اوصافی که خداوند در نهاد انسان قرار داده است، آزادی خواهی است. انسان طبیعتاً متمایل به آزادی است و می خواهد برای انجام هر کاری پیش روی خود را باز و بدون مانع ببیند.

همانگونه که خداوند در آیه ۵ سوره قیامت فرموده است « بل یرید الانسان لیفجر امامه » یعنی بلکه انسان می خواهد آنچه وعده شده تکذیب کند و عمر را بفجور گذراند.

آزادی عبارت از حقی است که به موجب آن ، افراد بتوانند استعدادها و تواناییهایی طبیعی و خدادادی خویش را به کار اندازند، مشروط بر آنکه آسیب و یا زبانی به دیگران وارد نسازند. از نظر فلسفی ، انسان موجودی است که فطرتاً آزاد خلق شده و آزادی جزء خصایل غیر قابل انفکاک از طبیعت اوست.

بدین اعتبار هر فرد دارای مجموعه حقوق بنیادی است که از خصلت عالی طبیعی او ناشی می شود. با این توصیف قانونگذاران در تدوین قواعد موضوعه، حق سلب یا محدودیت آزادی افراد را ندارند و دولتها نیز نباید مانعی در مقابل این حقوق طبیعی ایجاد نمایند.

از دیدگاه اسلام، خداوند انسان را موجودی شریف و نمونه قرار داده و مزایایی به او بخشیده که سایر موجودات از آن محرومند. یکی از امتیازات افراد آزادی اراده، توأم با مسئولیت است که به موجب آن می توانند سرنوشت خویش را رقم زنند و نتیجه کار خوب و بد خویش را ببینند. آفریدگار جهان با همه سلطه و سیطره ای که بر همه موجودات دارد، انسان را در حدود اختیاراتی که او بخشیده است، مطلقاً ملزم به انجام کارها نساخته، بلکه وسیله امر و نهی و ارشاد و بیان عاقبت امور، بدون سلب آزادی و استقلال وی، افعال و حرکات انسانی را تحت انضباط در آورده است. در نزد اسلام، عقل و منطق از حقوق فطری انسانها به شمار می رود تا با به کار انداختن آن، به حل و فصل مسائل زندگی خویش بپردازند. در غیر این صورت، با حیوانات تفاوتی خواهند داشت.

در قوانین و مقررات کشور ما، ایران هم از ابتدای روند قانونگذاری مسأله آزادیهای افراد ملت مورد توجه قرار گرفته است. در قوانین قبل از انقلاب و بعد از انقلاب در قوانین مختلف اعم از اساسی، جزائی و سایر مقررات به این مهم اشاره شده است.